
Kommuneleger over det ganske land, foren dere!

DEBATT

ROBERT ANDERS BURMAN

robert.anders.burman@vennesla.kommune.no

Robert Anders Burman er ph.d., spesialist i allmennmedisin, lege i spesialisering i samfunnsmedisin og assisterende kommuneoverlege med ansvar for barn og unge i Vennesla kommune.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Samfunnsmedisinere må tydeligere prioritere universelle tiltak for barn og unge fremfor kortsiktige individrettede tiltak som kun kommer få til gode.

«De som ikke husker fortiden, er dømt til å gjenta den», skrev den spanske filosofen George Santayana i 1905, like før en av de mest kjente pandemiene i moderne tid – spanskesyken [\(1\)](#).

Sykdommer og ulikhet i helse inntreffer ikke likt i befolkningen, og de svakeste i samfunnet har til enhver tid vært mest utsatt for konsekvensene av potensiell alvorlig sykdom, også i moderne tid. Under covid-19-pandemien har vi sett at ringvirkningene av både selve pandemien og den systematiske globale skjevheten i vaksinetilgangen igjen har rammet de som i utgangspunktet er dårligst stilt, både nasjonalt og globalt.

Så, hva kan vi lære av pandemien for å ikke være dømt til å gjenta samme feil igjen?

Barn og unge skulle skjermes

Ulikhet i helse har som kjent en tydelig sosial gradient, og samfunnsmedisinere har en forpliktelse til å utvikle og følge opp tiltak som kan utjevne noe av denne ulikheten. Gjennom pandemien har vi sett at særlig barn og unge har blitt utsatt for en stor tiltaksbyrde, samtidig som vi underveis fikk kunnskap om at de i liten grad ble rammet av selve sykdommen.

Allerede våren 2020 ble det formidlet til kommunene at barn og unge i størst mulig grad skulle skjermes for de mest inngripende tiltakene. Samtidig ble helsesykepleierne som jobbet i skolehelsetjenesten, etter instruks fra myndighetene, i mange kommuner omplassert til å jobbe med TISK-arbeid (testing, isolasjon, smittesporing og karantene) i stedet for å følge opp barn som kanskje gikk «under radaren» i en periode med hjemmeskole, reduserte åpningstider i barnehagene og avlyste organiserte fritidsaktiviteter.

«Hva kan vi lære av pandemien for å ikke være dømt til å gjenta samme feil igjen?»

Tidlig i pandemien ble det rapportert om et betydelig redusert antall bekymringsmeldinger til barnevernet, uten at det var faglig grunn til å tro at barn på gruppenivå fikk sine omsorgsbehov bedre dekket under aktuelle tiltak enn tidligere. Tvert imot fryktet man at sårbare barn og unge som ble utsatt for omsorgssvikt ikke lenger hadde sine trygge arenaer utenfor hjemmet for kompensierende mestring og tillitsfulle betroelser, og at reduksjonen i meldingene dreide seg om at barna nå hadde færre tilgjengelige trygghetspersoner som kunne melde sin bekymring. Høsten 2020 så man mange steder en dramatisk økning i antallet bekymringsmeldinger til barnevernet, mange med høy alvorlighetsgrad knyttet til vold, vitne til vold, seksuelle overgrep, rus og psykisk uhelse (2).

Kohorter og smittevernregler

Innføring av kohorter i skoler og barnehager var nødvendig for å begrense smittespredningen, men man bekymret seg for hvordan kohortene ville begrense den sosiale interaksjonen på tvers av årskull/grupper.

Parallelt med oppdeling i kohorter ble det færre voksne barna skulle forholde seg til i hverdagen, og åpningstiden i barnehagene og SFO ble redusert. Endringen medførte en relativ økning i voksentetthet og mer nærvær med trygge voksenpersoner, da det ble flere voksne til stede i en definert «kjernetid». Økt voksentetthet og tett voksenkontakt i skole og barnehage er et godt dokumentert universelt tiltak som motvirker psykisk uhelse blant barn og unge (3), og det kom flere tilbakemeldinger fra fagpersoner om økt trivsel, særlig i barnehagene, etter innføring av mindre kohorter og økt voksentetthet (4, 5).

Kohortene førte imidlertid med seg flere etiske utfordringer knyttet til mer eller mindre rigide smittevernregler og «avvisning» av barn som ikke hørte inn under samme kohort som den voksne eller andre barn (6). Skolestenging og hjemmeskolens påvirkning på barn og unges psykiske helse, trivsel og læring har skapt bekymring både hos fagpersoner i skoleverket, forskere, frivillige organisasjoner og sentrale myndigheter (7–10).

Naturlig eksperiment

Pandemien har gitt oss et «naturlig eksperiment» (11). Vi som samfunnsmedisinere bør bruke erfaringene fra dette «eksperimentet» i vår videre planlegging av lokale og nasjonale tiltak for å forebygge psykisk uhelse blant barn og unge. Dette gjør vi best ved å jobbe for gjennomslag for universelle tiltak, som økt voksentetthet i barnehagene og skolene, og ved å jobbe mot inngripende tiltak som skolestenging og reduserte tilbud til barn og unge, så langt smittevernfarene tillater det.

«Samfunnsmedisinere bør bruke erfaringene fra dette 'eksperimentet' i videre planlegging av lokale og nasjonale tiltak for å forebygge psykisk uhelse blant barn og unge»

Rent konkret må samfunnsmedisinere i pandemiens etterliv våge å ha en tydeligere stemme og kreve prioritering av universelle tiltak til det beste for barn og unge fremfor kortsiktige individrettede tiltak som kun kommer få til gode. Dette fordrer at kommuneoverlegene deltar aktivt i planarbeid, møter i kommunestyre og kjemper de unges sak ved å vise til den overbevisende dokumentasjonen som støtter universelle tiltak fremfor individrettede tiltak for forebygging av psykisk uhelse hos barn og unge. Det er godt dokumentert at denne forebyggingen primært ikke bør skje i helsevesenet, men i oppvekstsektoren.

Kommuneoverlegen er kommunens øverste medisinskfaglige rådgiver og viktigste premissleverandør for råd til helsesektoren, noe pandemien tydelig har vist. Men vi må ikke glemme kommuneoverlegens viktige rådgivende rolle overfor andre overlappende sektorer, som oppvekstsektoren, NAV og frivillige organisasjoner. Hvis vi ikke ønsker å bli «dømt til å gjenta historien», må vi sette universelle tiltak på den politiske dagsordenen og bruke erfaringene fra pandemien og dens «naturlige eksperiment» aktivt videre i planarbeidet til det beste for barn og unges oppvekstvilkår. Kommuneleger over det ganske land, foren dere!

REFERENCES

1. Siterte sitater. Fortid. <https://www.ordtak.no/sitat.php?id=4058> Lest 12.4.2022.
2. Woll V. Flere barn lever med vold og rus i pandemien – barnevernet må bryte loven. NRK 19.11.2020. https://www.nrk.no/trondelag/tallet-pa-bekymringsmeldinger-har-eksplodert-_barn-lever-med-vold-og-rus-i-pandemien-1.15251650 Lest 12.4.2022.
3. Skogen JC, Smith ORF, Aarø LE et al. Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelse tiltak. En kunnskapsoversikt. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2018. <https://www.fhi.no/publ/2018/barn-og-unges-psykiske-helse-forebyggende-og-helsefremmende-folkehelse-tilta/> Lest 12.4.2022.
4. Høsser K. Mindre barnegrupper med tilstedeværende voksne skaper trygghet og trivsel i barnehagene. Utdanningsnytt 29.5.2020.

<https://www.utdanningsnytt.no/barnehage-bemanning-korona/mindre-barnegrupper-med-tilstedevarende-voksne-skaper-trygghet-og-trivsel-i-barnehagene/244284> Lest 12.4.2022.

5. Johnsen M. Hva har vi lært av koronapandemien? <https://fus.no/fus-bloggen/hva-har-vi-laert-av-korona-pandemien> Lest 12.4.2022.

6. Seljenes MP. – Hvilke konsekvenser vil det få for relasjoner og trygghet i barnehagen hvis vi gjentatte ganger må avvise barn? <https://www.barnehage.no/etikkkorona/hvilke-konsekvenser-vil-det-fa-for-relasjoner-og-trygghet-i-barnehagen-hvis-vi-gjentatte-ganger-ma-avvise-barn/140599> Lest 12.4.2022.

7. Ertesvåg F. Frykt for hjemmeskole også i 2022 – elever lider under radaren. VG 16.12.2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6689qQ/frykt-for-hjemmeskole-ogsaa-i-2022-elever-lider-under-radaren> Lest 12.4.2022.

8. Hallgren A, Stensland M. Frykter hjemmeskole vil få store konsekvenser for barna. Rektor ønsker endring i karantenereglene. Aftenposten 15.12.2021. <https://www.aftenposten.no/oslo/i/mryBk0/frykter-hjemmeskole-vil-faa-store-konsekvenser-for-barna-rektor-oensker> Lest 12.4.2022.

9. Holterman S. Hjemmeundervisning rammer de yngste og lavtpresterende hardest. <https://www.utdanningsnytt.no/hjemmeskole-hjemmeundervisning-korona/hjemmeundervisning-rammer-de-yngste-og-lavtpresterende-hardest/260815> Utdanningsnytt 9.11.2020. Lest 12.4.2022.

10. Folkehelseinstituttet. Del 2: Skolestengning og barn og unges helse. <https://www.fhi.no/nettpub/folkehelse/rapporten-temautgave-2021/del-1-9/skolestengning-og-barn-og-unges-helse/> Lest 12.4.2022.

11. Ugreninov E, Birkelund GE. Naturlige eksperiment. Sosiologi i dag nr. 3/2013. <https://www.sv.uio.no/iss/forskning/prosjekter/discrim/publikasjoner/naturlige-eksperiment.html> Lest 12.4.2022.

Publisert: 29. april 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0270

Mottatt 30.3.2022, godkjent 12.4.2022.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.